

Δυσκολίες λόγου & σχολείο

Είναι άραγε η πρώτη Δημοτικού η ηλικία που πρωτοεμφανίζονται τα προβλήματα λόγου;

Θα έπρεπε ένας γονιός να περιμένει την είσοδο του παιδιού του στο Δημοτικό σχολείο για να διαπιστώσει εάν όλα πάνε καλά στην ανάπτυξη του γλωσσικού του συστήματος;

Είναι η ανάγνωση και η γραφή ικανότητες ανεξάρτητες από το ευρύτερο γλωσσικό δυναμικό ενός παιδιού;

Μήπως η μύηση στο γραπτό λόγο είναι μάλλον το αποτέλεσμα μάλλον μιας υγιούς γλωσσικής ανάπτυξης παρά κάποιο τυχαίο, συγκυριακό γεγονός, εντελώς ανεξάρτητο από το ιστορικό της προσχολικής γλωσσικής ανάπτυξης ενός παιδιού;

Γλωσσολογικές έρευνες αποδεικνύουν ότι προβλήματα λόγου και ομιλίας, περισσότερο ή λιγότερο έκδηλα κατά την προσχολική ηλικία, προσδιορίζουν την ικανότητα ενός παιδιού να μάθει να διαβάζει και να γράφει αργότερα στο σχολείο. Ήδη από το 1970 καταγράφονται έρευνες που συσχετίζουν τις προσχολικές γλωσσικές ικανότητες ενός παιδιού με τα προβλήματα που εκδηλώνονται αργότερα σε ανάγνωση και γραφή. Σήμερα, είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε ότι η φωνολογική επεξεργασία του λόγου κατά την προσχολική ηλικία, είναι καθοριστική για την επιτυχία ή αποτυχία της μύησης ενός παιδιού στο γραπτό λόγο!

Έτσι, σύμφωνα με τα επιστημονικά πορίσματα των τελευταίων ετών ‘κακοί αναγνώστες’, τα παιδιά που ταλανίζουν το δάσκαλο του Δημοτικού σχολείου (ιδιαίτερα της Α’ τάξης), υπήρξαν τα νήπια με γλωσσικές αδυναμίες φωνολογικού τύπου, αδυναμίες δηλαδή που αφορούν την αντίληψη των φθόγγων της γλώσσας μας καθώς και των κανόνων που διέπουν το φθoγγολογικό ή φωνολογικό σύστημα της Ελληνικής.

Τι είναι λοιπόν αυτό που ευθύνεται για την κακή επίδοση των ‘έξυπνων’ μαθητών στην ανάγνωση και στη γραφή και πώς μπορούμε αυτό να το γνωρίζουμε ήδη από την προσχολική ηλικία, ώστε να προλάβουμε ή να αποτρέψουμε την εκδήλωση μαθησιακών προβλημάτων στο σχολείο αργότερα;

Γενικά, οι φωνολογικές αδυναμίες που δυσχεραίνουν τη μύηση στον γραπτό λόγο συνοψίζονται στις εξής:

(α) Ανεπαρκής φωνολογική οργάνωση. Όταν δηλαδή ένα νήπιο μπερδεύει ακόμη σύμφωνα στην ομιλία του κατά την είσοδό του στο Δημοτικό σχολείο. Η αδυναμία αυτή είναι εύκολα αναγνωρίσιμη από γονείς και εκπαιδευτικούς καθώς το παιδί φαίνεται να μην ‘ξεκαθαρίζει’ τις κουβέντες του.

(β) Κακή φωνολογική ενημερότητα. Όταν δηλαδή ένα νήπιο δυσκολεύεται να αναγνωρίσει ή να αποδώσει τον συλλαβικό ρυθμό (π.χ. να χτυπήσει παλαμάκια τις συλλαβές μιας λέξης) ή δυσκολεύεται να πει από ποια φωνούλα αρχίζει μία λέξη (να απομονώσει δηλαδή τον αρκτικό φθόγγο) ή να αναγνωρίσει λέξεις με κοινή ρήμα.

(γ) Ειδική γλωσσική διαταραχή. Εδώ το πρόβλημα αφορά ευρύτερη γλωσσική διαταραχή. Ο γονιός μπορεί να υποψιαστεί κάτι τέτοιο, εάν στα νήπια εξακολουθεί να διαπιστώνει στο λόγο του παιδιού του σφάλματα γραμματικής και σφάλματα άρθρωσης.

(δ) Δυσλεξία. Ειδική μαθησιακή διαταραχή που εκδηλώνεται όταν το παιδί εκτίθεται στη συστηματική διδασκαλία της Νέας Ελληνικής και συνεπάγεται δυσκολία στο χειρισμό – επεξεργασία γραπτών συμβόλων.

Οι γλωσσικές – φωνολογικές αυτές αδυναμίες είναι κύρια υπαίτιες για την ‘κακή’ μαθησιακή επίδοση στην Α’ Δημοτικού καθώς δυσχεραίνουν την μύηση ενός παιδιού στον γραπτό λόγο. Και εάν για την διάγνωση της Δυσλεξίας πρέπει να αναμένουμε την είσοδο του παιδιού στο Δημοτικό για να μπορέσουμε να την διαγνώσουμε και να την αποκαταστήσουμε, ευτυχώς για τις υπόλοιπες διαταραχές διάγνωση μπορεί να γίνει πολύ πιο γρήγορα. Η σημασία της έγκαιρης διάγνωσης γίνεται εύκολα αντιληπτή, εάν αναλογιστούμε τα οφέλη της πρώιμης παρέμβασης και αποκατάστασης των προβλημάτων αυτών – πριν την είσοδο του παιδιού στο Δημοτικό σχολείο. Σήμερα υπάρχει τέτοια δυνατότητα! Οι όποιες γλωσσικές αδυναμίες δεν οδηγούν πλέον απαραίτητα σε ‘κακή’ μαθησιακή επίδοση. Ευτυχώς, εάν λειτουργήσουμε έγκαιρα και έγκυρα κάποια παιδιά μπορούν τελικά να αγαπήσουν το σχολείο και τη μάθηση και να

αποφύγουν τον άδικο χαρακτηρισμό του ‘τεμπέλη’ μαθητή που... ‘δεν παίρνει τα γράμματα’.

Προϋποθέσεις για την ένταξη των νηπίων στο Δημοτικό Σχολείο

Η εξέλιξη του λόγου ακολουθεί μια σειρά από προκαθορισμένα στάδια, τα οποία αναμένονται σε κάθε φάση ανάπτυξης. Ο ρυθμός μετάβασης από το ένα στάδιο στο άλλο δεν είναι φυσικά ίδιος για όλα τα παιδιά. Επιπλέον, κάποιες φορές, ένα παιδί ενδέχεται να περάσει στο επόμενο στάδιο, χωρίς να έχει κατακτήσει με επάρκεια όλες τις δεξιότητες του προηγούμενου. Ωστόσο, η μετάβαση από τον προφορικό στο γραπτό λόγο, η οποία ξεκινά με την είσοδο του παιδιού στο δημοτικό σχολείο, απαιτεί δύο βασικές για την ανάπτυξη του παιδιού προϋποθέσεις:

- Την ωρίμανση του κεντρικού νευρικού συστήματος και των εγκεφαλικών δομών που συναρτώνται με τα γλωσσικά κέντρα του εγκεφάλου, έτσι ώστε να έχουν οργανωθεί τα συστήματα λόγου στο παιδί
- Την ψυχοκοινωνική ωριμότητα του παιδιού, προκειμένου να αποφευχθούν ενδεχόμενα απόσυρσης, επιθετικότητας ή άλλων συναισθηματικών διαταραχών που αφορούν το ρόλο του παιδιού στην τάξη και τις σχέσεις του με συμμαθητές/τριες και διδάσκοντες.

Με άλλα λόγια, πριν το παιδί της προσχολικής ηλικίας ενταχθεί στη σχολική τάξη, πρέπει να έχει κατακτήσει τα βασικά στοιχεία και τους βασικούς φωνολογικούς, μορφολογικούς, συντακτικούς, σημασιολογικούς και πραγματολογικούς κανόνες και μηχανισμούς της γλώσσας του και να έχει οριοθετήσει επαρκώς τον εαυτό του στη σχέση του με το περιβάλλον.

Έρευνες καταδεικνύουν ότι παιδιά που εκδηλώνουν κάποια εξελικτική ανωριμότητα ή διαταραχή στον προφορικό λόγο στην προσχολική ηλικία –και εφόσον αυτή εξακολουθεί να υφίσταται όταν μπαίνουν στο σχολείο– θα αντιμετωπίσουν συνήθως προβλήματα στην εκμάθηση της ανάγνωσης και γραφής. Για παράδειγμα, η έλλειψη σωστής φωνημικής επεξεργασίας θα επηρεάσει την ταυτότητα των φθόγγων και την αντιστοίχισή τους με τα γραφήματα στη λέξη, ενώ η έλλειψη ικανότητας φωνολογικής ανάλυσης και σύνθεσης του ηχητικού καναλιού της λέξης θα έχει επίπτωση στη δομή της λέξης. Κατά συνέπεια, στην πρώτη περίπτωση, θα έχουμε στο γραπτό λόγο συγχύσεις και αντικαταστάσεις γραμμάτων, ενώ στη δεύτερη θα έχουμε παραλείψεις και αναγραμματισμούς.

Το σχολείο όμως δεν αποκαλύπτει μόνο, αλλά επιπλέον καθιστά περισσότερο περίπλοκες τις ήδη υπάρχουσες δυσκολίες του λόγου στο παιδί που δεν χαιρεί προνομίων αποκατάστασης των δυσκολιών του. Κι αυτό γιατί η γλωσσική ανωριμότητα ή διαταραχή επηρεάζει και άλλους τομείς στην εξέλιξη του παιδιού. Η δυσκολία στην επικοινωνία ή η ανεπαρκής ωριμότητα για εκτέλεση καθηκόντων (η περιορισμένη δηλαδή ικανότητα για εστίαση της προσοχής και διατήρηση της συγκέντρωσης) επιβαρύνει την ψυχοσυναισθηματική κατάσταση του παιδιού και,

ανάλογα με την ιδιοσύσταση του καθενός, γεννά δευτερογενή, λιγότερο ή περισσότερο σοβαρά, προβλήματα.

Καλό θα ήταν λοιπόν, ο κάθε γονιός, προτού γράψει το παιδί του στη Α΄ τάξη του Δημοτικού σχολείου, να γνωρίζει με βεβαιότητα ότι το παιδί:

- Διακρίνει ακουστικά και αρθρώνει καθαρά όλους της ήχους σε όλες τις λέξεις, έτσι ώστε δεν θα μεταφέρει αλλοιωμένους ήχους και στο γραπτό του
- Χρησιμοποιεί ικανοποιητικό για την ηλικία του βασικό λεξιλόγιο και είναι σε θέση να αντιληφθεί έννοιες περισσότερο αφηρημένες μα προαπαιτούμενες σε μία σχολική τάξη (όπως: αριθμός, λέξη, πρόταση, σελίδα, σειρά, στήλη, επόμενος, προηγούμενος κλπ)
- Αντιλαμβάνεται σύνθετες συντακτικές δομές, που του επιτρέπουν να κατανοήσει τις οδηγίες των ενηλίκων και εύρος μνήμης τέτοιο που να μπορεί να θυμηθεί ό,τι μόλις άκουσε
- Διαθέτει οπτική και κινητική ωριμότητα, προκειμένου να μνηθεί στα σύμβολα του γραπτού λόγου, να διακρίνει όσα μεταξύ τους μοιάζουν, να μπορέσει με ευχέρεια (στις λεπτές κινήσεις) να τα αναπαράγει και να συντονίσει το μάτι με το χέρι για να αντιγράψει τις αλληλουχίες γραφημάτων που συνιστούν τις λέξεις
- Εστιάζει την προσοχή του και παραμένει συγκεντρωμένο για 5-7 λεπτά, είναι επομένως έτοιμο να ανταποκριθεί σε σχολικά καθήκοντα και να τα ολοκληρώσει
- Γνωρίζει και σέβεται τους βασικούς κανόνες επικοινωνίας, οι οποίοι απαιτούν την προσεκτική ακρόαση όταν κάποιος άλλος μιλά και τη διατύπωση μιας απάντησης όταν τεθεί μια ερώτηση.

Εάν όλα τα παραπάνω ισχύουν, μπορείτε ανεπιφύλακτα να προχωρήσετε τις διαδικασίες ώστε να εγγράψετε το νήπιό σας στην Α Δημοτικού, να του ευχηθείτε από καρδιάς “καλή πρόοδο!” και να αναμείνετε τις πρώτες του επιτυχίες στο σχολικό στίβο. Εάν αμφιβάλλετε όμως, αναζητήστε εγκαίρως τη γνώμη των ειδικών στο λόγο και τη μάθηση. Η πρόληψη κάθε προβλήματος είναι σαφώς λιγότερο μακρόχρονη και περισσότερο αποτελεσματική από τη θεραπεία του.

Με πολλή αγάπη, υποστήριξη και σεβασμό στα παιδιά μας!
Λατσάρα Δήμητρα
Λογοθεραπεύτρια